

Bătălia Budapestei 1944/1945

Stalingradul de pe Dunăre

Autor

Krisztian Ungvary

traducere

**Ionescu Cristian Gabriel
Scrieciu Adrian**

editura

Miidecărți

Bragadiru - 2019

Cuprins

Introducere: Ungaria și al Doilea Război Mondial 7

CAPITOLUL I Preludiu..... 13

1 Situația în Bazinul Carpaților în toamna lui 1944 13

2 “Vin!” – prima ofensivă sovietică împotriva Budapestei 15

3 Linia frontului ajunge la Budapesta..... 19

4 Atacuri ulterioare ale Frontului 2 Ucrainean 25

5 A doua ofensivă sovietică asupra Budapestei – Ercsi și Hatvan..... 29

6 Etapa a 3-a a operațiunilor

Planurile strategice ale sovieticilor și germanilor și ruperea frontului ... 39

7 Dilema conducerilor germane și maghiare 44

CAPITOLUL II Încercuirea 53

1 Războiul ciudat maghiar – Crăciunul anului 1944 în cazanul de la Budapesta 53

2 Încercuirea Budei. Inelul Exterior..... 64

3 Inelul interior..... 67

4 Asediatori și asediați. Trupele germane și maghiare 72

5 Trupele sovietice și române 80

6 Comandamentele german și maghiar 82

7 Unități speciale ale apărării..... 95

CAPITOLUL III ASEDIUL..... 107

1. 26 Decembrie 1944-11 februarie 1945.

Luptele din interiorul Pestei din data de 24 decembrie 1944 107

2 Intermezzo: Negocierii au cuvântul 111

3 Primul pas. Asediul Pestei. 30 decembrie 1944-5 ianuarie 1945 119

4 Asediul Pestei. Faza 2 5-18 Ianuarie 1945. Lupte în centrul orașului. 126

5 Asaltul Budei-24 decembrie 1944-19 ianuarie 1945..... 144

6 Lupte pentru Insula Margareta..... 154

7 Asediul Budei. 20 ianuarie-11 februarie 1945..... 156

CAPITOLUL IV	177
1. Tentative de evadare	177
2. Operațiunea Konrad I	179
3. Operațiunea Konrad II	182
4. Operațiunea Konrad III	187
CAPITOLUL V Ieșirea din încercuire	191
1. Antecedentele	191
2 Planurile și ideile strategice	194
3 Situația garnizoanei în momentul ieșirii din încercuire	198
4 Prima acțiune disperată (Căpitanul Helmut Friedrich la prima încercare)	200
5 Drumul prin șanțul Diavolului	210
6 Înaintarea evadaților	217
7. Sosirea	222
8 Evenimentele din sectorul Castelului și din spitalele militare	226
9 Reacția Grupului de Armate Sud cu privire la ieșirea din încercuire	230
10 Puncte de vedere ale sovieticilor cu privire la ieșirea din încercuire	234
11. Rezultatul	237
CAPITOLUL VI Asediul și populația	239
1. Situația dificilă a populației maghiare	239
2 Persecutarea evreilor	261
3 Rezistența	280
4 Soldați maghiari de partea sovietică	293
5 Ora zero. Totul s-a terminat	298
6 Situația prizonierilor de război	303
7 Crimele sovietice	311
8 Mentalitatea soldaților sovietici așa cum s-a păstrat în amintirile contemporane	325
9 Viața merge înainte	329
Capitolul VII EPILOG	339
TABELE	345
Bibliografie	367

CAPITOLUL I

Preludiu

1

Situația în Bazinul Carpaților în toamna lui 1944

Frontul german din estul României fusese rupt, după arestarea prim-ministrului Ion Antonescu și ruperea relațiilor diplomatice dintre România și Reichul German, la 23 August 1944. Ca urmare a distrugerii unei părți mari din Grupul de Armate Sud german, unități ale Frontului 2 Ucrainean nu au întâmpinat, practic, nicio rezistență în calea înaintării lor prin România și au ajuns la granița transilvană a Ungariei, pe 25 august. La începutul lui octombrie, sovieticii au atins și granița din sudul Marii Câmpii Ungare, iar la 6 octombrie, împreună cu Frontul 4 Ucrainean din Carpați, au declanșat ofensiva generală cu scopul de a încercui trupele germane și maghiare (circa 200.000) din Transilvania. Tabelul 1 indică balanța trupelor germane și sovietice din Ungaria la începutul lui octombrie 1944 (vezi secțiunea "Tabele" de la finalul cărții).

De-a lungul frontului de 160 de kilometri dintre Makó și Nagyvárad, două divizii de blindate și două de mecanizate sovietice, având 627 de tancuri, și 22 de divizii de cavalerie și infanterie, au pornit către nord pentru a întâmpina Armata 3 Maghiară cu ale sale 8 divizii și 70 de tancuri. Frontul maghiar, neavând armament antitanc, a fost rapid spulberat, iar trupele sovietice au primit ordinul de a avansa către Debrecen. Între timp, germanii își concentraseră și ei forțele în zonă, operațiunea *Zigeunenbaron* ținând distrugerea trupele Frontului 2 Ucrainean, aflate în Marea Câmpie Ungară, și apoi, pornind către sud și est, să ocupe trecătorile

munților Carpați pentru a putea forma o linie defensivă ușor de apărat. Bătălia de tancuri de la Debrecen a avut loc între 10 și 14 octombrie, Tabelul 2 indicând forțele celor 2 Armate înainte de luptă.

Deși trupele sovietice au reușit să ocupe Debrecenul la 20 octombrie 1944, ele nu au reușit să își îndeplinească obiectivul de a încercui Armata 8 germană și Armatele 1 și 2 Ungare staționate în Transilvania și Carpați. În plus, Frontul 4 Ucrainean condus de general-maior Ivan Yefremovich Petrov, care ar fi trebuit să închidă încercuirea pe la nord, nu reușise să facă progrese semnificative. Ca urmare, Grupul de Armate Sud german reușise să își retragă trupele. După eșecul regentului Miklós Horthy' de a rupe alianța cu Germania și a semna un tratat de pace separat cu sovieticii, unitățile de panzere, blocate în zona de graniță, s-au putut alătura frontului german, consolidându-l. Până pe 20 octombrie, germanii pierduseră doar 133 de tancuri, în timp ce pierderile sovieticilor ajunseseră la 500 de tancuri, mai mult de 70% din efectivele lor.¹ Până la finalul lunii octombrie, diviziile de panzere germane reușiseră să încercuiască unitățile de cavalerie mecanizată ale generalului Issa Aleksandrevich Pliev în regiunea Nyíregyháza, trupele sovietice reușind să scape cu pierderi foarte grele.

Între Baja, în sud, și Szolnok, în est, doar 7 divizii epuizate ale Armatei 3 maghiară și 20 de tancuri ale Diviziei 24 Panzer rezistau în fața Armatei 46 sovietice, întrucât grosul blindatelor germane fuseseră deplasate la Debrecen pentru lupta de tancuri. Distanța dintre Budapesta și liniile sovietice era abia de circa 100 de kilometri, dar chiar și așa, un atac sovietic era riscant întrucât tancurile germane se puteau regropa ușor pentru a apăra orașul, în timp ce sovieticii nu mai aveau suficiente blindate pentru a întreprinde cu succes o ofensivă.

În timp ce ocupația sovietică continua în regiunea de dincolo de râul Tisa și în sudul Marii Câmpii Ungare, în Budapesta și în zona de vest a țării guvernul Crucilor cu Săgeți instaura un regim de teroare.

Partidul Crucilor cu Săgeți apăruse în peisajul politic ungar în a doua jumătate a anilor 30 prin uniunea câtorva grupări de extremă dreapta. Apariția sa a fost înlesnită de deziluzia produsă de Republica Comunistă din 1919, supraviețuirea structurilor feudale și tradițiile antisemite din societatea maghiară. Partidul era condus de Ferenc Szálasi, un maior suspendat din Statul Major ungar. În alegerile din 1938, partidul s-a dovedit foarte popular în cartierele muncitorești, obținând 20% din voturi. Programul său includea reforma agrară, reforme sociale pentru muncitori și țărani, eliminarea completă a influenței evreilor, deportarea acestora din Ungaria și crearea sub conducerea maghiară a unui stat federal numit Marea

1 Pierderile sovietice au fost calculate din următoarele surse: Ölvedi, p. 196; HL KTB Hgr. Süd 876/b, rapoarte zilnice, 6–10 octombrie 1944.

Patrie Ungară Carpato-Danubiană, compus din Ungaria, Slovacia, Voievodina, Burgenland, Croația, Dalmația, Rutenia, Transilvania, și Bosnia. De la național socialiști a adoptat principiile de *Fuhrer* și *Lebensraum* (spațiu vital).

Deși în realitate soarta Budapestei fusese decisă de politica militară germană, Partidul Crucilor cu Săgeți a susținut că maghiarii aveau datoria să lupte împotriva violenței, jafurilor și deportărilor în Siberia pe care armata sovietică, ce se apropia, le-ar fi adus cu ea. Evreii persecutați vedeau în trupele sovietice niște salvatori, însă restul populației avea presimțiri sumbre. Calmul aparent din Budapesta era adesea tulburat de evreii trimiși în ghetouri sau deportați în lagărele germane, coloanele de refugiați parasindu-și casele pentru a porni spre vest și rapoartele privind ordinele de evacuare ce soseau din Mare Câmpie Ungară. *“Trebuie să fim pregătiți să devenim dintr-un moment în altul un oraș sub asediu”*, nota în jurnalul său Miklós Kovalovszky, după ce descria o scenă observată în suburbiile din Kispest: *“O bătrână în lacrimi vorbește despre evacuarea din Kecskemét. Reușiseră să își ia câteva haine și ceva mâncare cu ei, dar nu avuseseră destul timp pentru a lua cu ei cei 3 porci de la fermă. Întreg orașul devenise un azil de săraci; și ce ar însemna să trebuiască să se mute și de aici?”*²

2

“Vin!” – prima ofensivă sovietică împotriva Budapestei

PLANURI ȘI PREGĂTIRI

Imediat după bătălia de la Debrecen, Josef Stalin ordonase Frontului 2 Ucrainean să cucerească Budapesta și să își continue înaintarea către Viena. Având în vedere posibila împărțire a teritoriilor cucerite între Uniunea Sovietică și Aliații Occidentali, el dorea să își asigure supremația în Europa Centrală cât mai curând. Pe parcursul negocierilor de la Moscova, între 8 și 18 octombrie, Winston Churchill menționase planul său de a aduce trupe britanice și americane în bazinul Carpaților. Aceasta l-a determinat pe Stalin să acționeze imediat. Decizia sa a fost influențată de un raport eronat prezentat la final de octombrie de către generalul Lev Zakharovich

² Kovalovszky, pp. 83, 79.

Mehlis, reprezentantul politic al comandantului Frontului 4 Ucrainean: *“Unitățile Armatei 1 Ungare, ce susțin linia frontului, sunt demoralizate și se dispersează. În fiecare zi trupele noastre capturează între 1000 – 2000 de oameni, câteodată și mai mulți ... Soldații inamici se strecoară în grupuri mici prin păduri, unii înarmați alții neînarmați, mulți îmbrăcați civil”*³

Stalin și-a întrebat Statul Major dacă ei consideră că ar avea o șansă reală de a ocupa Budapesta. Generalul Sergei Shtemenko, primul locțiitor al șefului de Stat Major al Armatei Roșii, ne relatează în memoriile lui următoarele: *“Fără a suspecta ceva, noi am răspuns că ar fi soluția cea mai practică să atace dinspre capul de pod din Marea Câmpie Ungară ce fusese câștigat de către flancul stâng al Frontului 2 Ucrainean. Această variantă nu ar implica traversarea râului, iar inamicul avea acolo trupe mai puține decât în alte zone.”*⁴

Stalin a ordonat un atac imediat, ignorând rezervele exprimate de generalul Aleksei Innokentevich Antonov, șef de Stat Major al Armatei Roșii, care a explicat că raportul lui Mehlis se aplică doar Armatei 1 Ungare și nu situației generale de pe front.⁵ Pe 28 octombrie, la ora 22, a avut loc următoarea convorbire telefonică între Stalin și Rodion Malinovski, comandantul Frontului 2 Ucrainean:

“Stalin: Budapesta ... trebuie cucerită cât mai curând, mai exact, în următoarele zile. Acest lucru este esențial. Poți să o faci?”

Malinovski: Obiectivul poate fi atins în 5 zile, când Corpul 4 de Gardă Mecanizat sosește și face joncțiunea cu Armata 46...

S: Comandantul suprem nu îți poate oferi cinci zile. Trebuie să înțelegi că din motive politice trebuie să ocupăm Budapesta cât mai curând posibil ...⁶ Trebuie să începi atacul asupra Budapestei fără întârziere

M: Dacă îmi dați cinci zile, voi cucerii Budapesta în alte cinci. Dacă începem ofensiva acum, Armata 46 – lipsindu-i suficiente forțe –, nu va reuși să își atingă obiectivul rapid și va fi inevitabil blocată în lupte de uzură, de durată pentru căile de acces către capitala maghiară. Cu alte cuvinte, nu va putea ocupa Budapesta.

³ Styemenko, 1972, p. 2.

⁴ Ibid.

⁵ Deși Armata 1 Maghiară a suferit pierderi semnificative după 15 octombrie 1944, și aproximativ 15.000 de soldați au părăsit unitățile, nu numai că nu a reușit să se dezintegreze, dar a reușit chiar, prin contraatacurile sale, să amâne avansul Frontului 4 Ucrainean condus de Petrov. În decembrie 1944, trupele lui Petrov încă mai pierdeau timp în partea de nord-est a Carpaților.

⁶ Comentariul generalului Zaharov ce ne induce în eroare referitor la această conversație este caracteristic: *“La acest moment guvernul(maghiar) democrat era în curs de alcătuire. Eliberarea orașului de sub jugul fascist german ar fi accelerat formarea sa și ar fi fost avantajos pentru cele câteva elemente șovăielnice din partidele și grupările burgheze”*(Zaharov, p. 216). În realitate el știa că prin *“problemă politică”* Stalin nu se referea la importanța propagandistică a cuceririi capitalei, ci la împărțirea ulterioară a Europei de est și sud-est între învingători

Respect pentru oameni și căști

S: Nu are sens să fii încapățânat. Este evident că nu înțelegi necesitatea politică a unui atac imediat asupra Budapestei.

M: Înțeleg perfect motivația politică a cuceririi Budapestei și de aceea vă cer cinci zile.

*S: Îți ordon să începi ofensiva împotriva Budapestei mâine!*⁷

Stalin puse apoi receptorul jos fără a mai spune un alt cuvânt.⁷

Experții nu s-au pus de acord dacă decizia lui Stalin a fost corectă. Când s-a dat ordinul de atac, Corpul 23 Pușcași, căruia i se promiseseră întăriri, era încă pe drum. Corpul 2 de Gardă Mecanizat încă nu ajunsese la Malinovski, care nu avea alte unități de blindate până ziua următoare, iar Frontul 4 Ucrainean, care ar fi trebuit să participe la încercuirea Budapestei, era în imposibilitatea de a atinge Marea Câmpie Ungară.

Comandamentul armatei germane, realizând pericolul sovietic, începuse deja o reamplasare a unităților sale începând cu 26 octombrie.⁸ Până la 1 noiembrie, Diviziile 23 și 24 Panzer fuseseră mutate în regiunea Kecskemét, iar deplasările Diviziei 13 Panzer, Diviziei de Grenadierii Feldhernhalle și Diviziei 8 SS Cavalerie Florian Geyer începuseră deja. Cu ajutorul acestor forțe comandantul Grupului de Armate Sud, generalul Hans Friessner, plănuia să reia controlul Marii Câmpii Ungare și să stabilească o poziție defensivă solidă de-a lungul râului Tisa.

Ofensiva sovietică, pornită cu un scurt baraj de artilerie, a început la momentul stabilit, la sud de Kecskemét, cu un atac pe direcția nord, executat de Corpul 37 Pușcași și de Corpul 2 Mecanizat. Tancurile sovietice au străpuns în scurt timp linia defensivă maghiară pe un segment de 25 de kilometri. Asaltul a continuat pe parcursul nopții în ciuda unei tentative eșuate de contraatac din partea Diviziei 24 Panzer, dar a fost oprit pe 30 octombrie, când trupele germane și maghiare – în special artileria antiaeriană –, au reușit, doar în apropiere de Kecskemét, să distrugă 20 de tancuri. În aceeași zi, Armata 7 Gardă sovietică, ce încerca să traverseze Tisa, a avansat cu mare dificultate. Pe 31 octombrie 1944, trupele sovietice reușesc să ocupe Kecskemét, iar la 1 noiembrie, Malinovski ordonă Corpului 4 Gardă Mecanizat și Corpului 23 Pușcași să cucerească Budapesta în termen de 3 zile, înainte ca germanii să apuce să se regrupeze.⁹ Blindatele și pușcașii transportați cu camioane și căruțe trebuiau să execute o manevră de traversare prin surprindere a Dunării și să încercuiască Budapesta pe la sud. În același timp Corpul 2 Gardă Mecanizat ar fi trebuit să ia cu asalt orașul dinspre est. Având în vedere că majoritatea trupelor

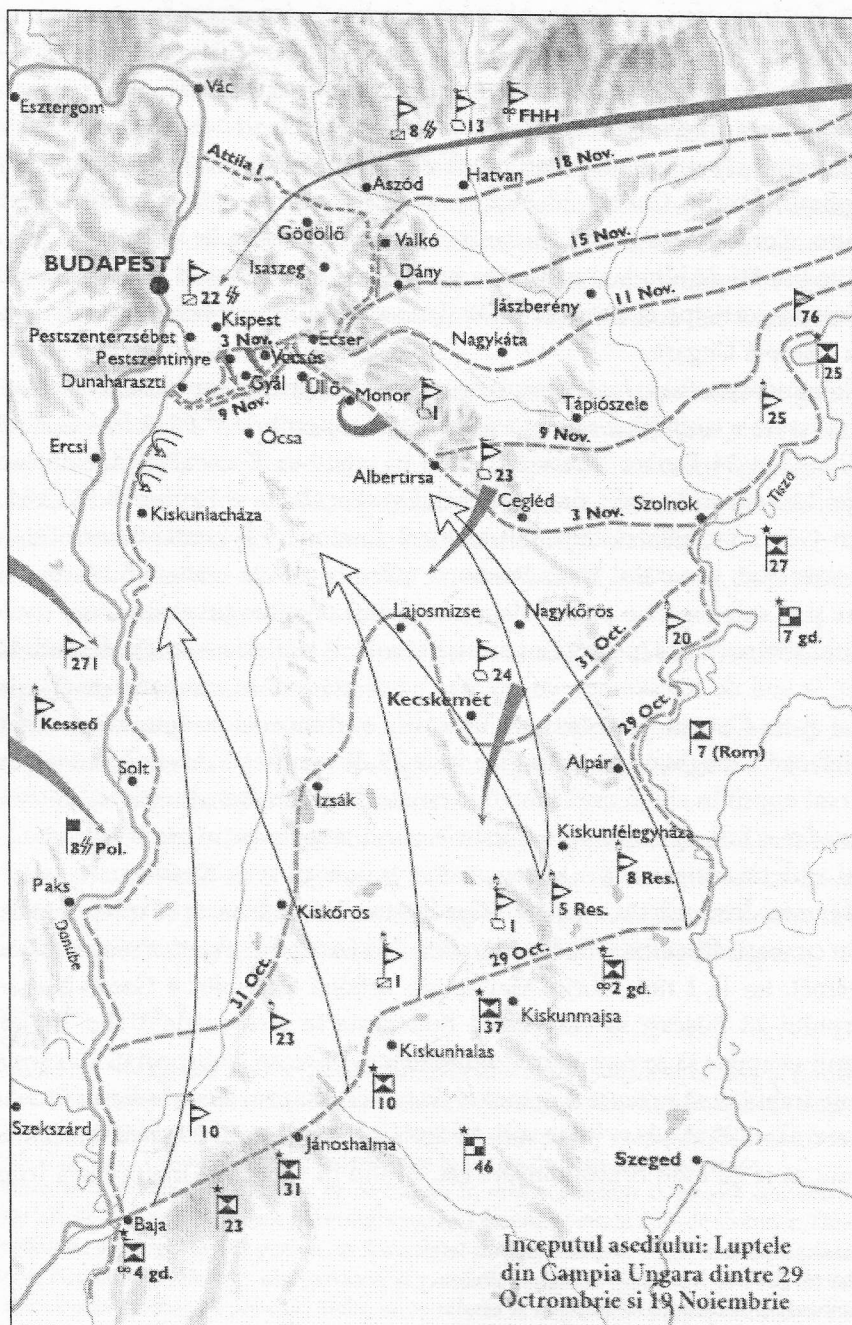
⁷ Zaharov, p. 217.

⁸ Dombrády și Tóth, pp. 378–80.

⁹ *Ibid.*, p. 30.

Respect pentru oameni și țări

sovietice erau încă la 40-50 de kilometri de Pesta și nu aveau niciun cap de pod către Buda, planul de luptă părea mai degrabă fantezist.

Respect pentru oamenii și cărți

Un general de talia lui Malinovski, probabil, realiza că aceste obiective nu erau realiste. Ne putem închipui că din moment ce Stalin nu îi luase în considerare obiecțiile, el a trebuit să execute ordinul primit. Evenimentele ce au urmat dovedesc forța rămasă trupelor maghiare (ca să nu mai vorbim de cele germane) în cadrul a ceea ce, pentru Ungaria, se va dovedi a fi etapa cea mai distructivă a războiului.

În timp ce conștientizarea înfrângerii ce se apropia și teroarea instituită de guvernul Crucilor cu Săgeți făceau ca populația să își dorească cu ardoare închierea supliciului, armata încă avea resurse importante. Acesta este unul din motivele pentru care asediul Budapestei avea să se dovedească atât de lung și sângeros. În prima etapă, trupele maghiare de la Dunăre și întăririle germane au reprezentat un obstacol serios în fața atacului pripit al sovieticilor. În orice caz, un succes timpuriu al sovieticilor era aproape imposibil din cauza lipsei resurselor necesare. Tabelele 3 și 4 prezintă forțele celor două tabere la finalul lunii octombrie 1944.

3

Linia frontului ajunge la Budapesta

Din punct de vedere militar capitala Ungariei nu era complet pregătită pentru ofensiva sovietică. La ordinul Comandamentului Suprem al armatei germane (Oberkommando Heer sau OKH), Generalul Friessner a început, pe 21 septembrie 1944, pregătirile pentru un sistem de apărare.¹⁰ Acesta era constituit din trei linii de fortificații: Linia Margareta, în sud-vest, între Budapesta și Lacul Balaton, Linia Karola, la nord, între Cserhát, Mátra și dealurile Zemplén și linia Attila pe partea de est a capitalei.

Statul Major ungar începuse, la 11 septembrie, pregătirea unui cap de pod la Pesta, în timp ce linia Attila trebuia să protejeze 4 divizii a câte 6 batalioane fiecare. Aceasta era alcatuită din trei centuri în formă de semicerc: prima trecea prin satele Alsógöd, Veresegyház, Maglód, Ecser și Dunaharaszti, a doua prin satele Dunakeszi, Mogyoród, Isaszeg, Pécel și Pestszentimre până în suburbiile sectorului Soroksár, în timp ce a treia se afla chiar de-a lungul Pestei. Fortificațiile erau alcatuite din buncăre, șanțuri antitanc și din loc în loc, garduri din sârmă ghimpată și câmpuri minate. După sosirea trupelor sovietice, lucrările au continuat: pe 1 noiembrie,

¹⁰ Dombrády și Tóth, p. 382.

Resurse pentru oameni și cărți

28.000 de oameni - soldați aparținând unei Divizii slovace de Suport Tehnic¹¹, civili recrutați special și unități ale serviciului de muncă forțată – au fost desfășurați pentru a executa lucrările.¹²

Comandamentul Suprem ungar avertizase încă din septembrie că linia frontului putea ajunge la Budapesta în câteva zile, întrucât Armata 3 Ungară nu era suficient de puternică pentru a rezista unui atac major.

Pe 25 septembrie, János Vörös, șeful Statului Major al Armatei Honvéd(trupele regulate maghiare), îi trimisese o telegramă șefului Comandamentului Suprem german, generalul Heinz Guderian în care spunea: *“Dacă Armata 3 Ungară nu primește întăriri importante imediat, este sortită în scurt timp eșecului. În această situație drumul către Budapesta, inima țării, o să fie deschis.”*¹³

Pe 9 octombrie, Vörös și-a instruit comandanții artileriei antiaeriene și unităților de suport tehnic disponibile să protejeze drumurile de acces către Budapesta. De asemenea, a ordonat Corpului 1 Armată Ungar, împreună cu poliția, jandarmeria și unitățile antiaeriene atașate acestuia, să ocupe poziții de-a lungul Liniei Attila, cerând întăriri de la Grupul de Armate Sud german. Corpul 1 Armată Ungar, cantonat în Budapesta, ce îndeplinise doar funcții administrative fără a avea trupe combatante, fusese pus temporar la comanda tuturor trupelor maghiare din capitală. Este dificil să evaluăm astăzi dacă intențiile lui Vörös erau de fapt să apere Budapesta de sovietici sau să sprijine planul de încetare a focului al lui Horthy, fiind posibil să fi urmărit ambele obiective.

La 10 octombrie, Statul Major maghiar a început pregătirile pentru asediul capitalei. Pe 12 octombrie, conducerea Corpului 6 Armată Ungar a primit ordinul de a se muta de pe Carpați la Budapesta, la fel ca și Divizia 10 Infanterie Ungară. Corpul 1 Armată Ungar urma să asigure paza, iar Corpul 6 Armată avea sarcini defensive. În aceeași zi, Grupul 1 Parașutiști, una din cele mai bune unități de elită ale armatei maghiare, fusese trimis la Budapesta, iar trei companii antitanc, aparținând Diviziei 10 Infanterie, fuseseră de asemenea relocate de urgență din Carpați la Budapesta.¹⁴ Guderian a protestat împotriva acestor măsuri, probabil din cauza că știa de planurile de încetare a focului ale lui Horthy, astfel că – în ciuda apropierii trupelor sovietice – era în principal interesat să întârzie concentrarea unităților maghiare în oraș.

În acest timp întăririle germane erau în drum spre Budapesta. Pentru a preveni dezertarea maghiarilor, germanii au trimis în zonă Batalionul 503 Panzer(Tiger),

11 BA-MA KTB Hgr. Süd 19 V/51, documentul nr 7097.

12 HL KTB Hgr. Süd 897/a, 14 noiembrie 1944

13 BA-MA KTB Hgr. Süd 19 V/51, documentul nr. 6660.

14 HL VKF 304/a, ordinul din 12 octombrie 1944.